

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

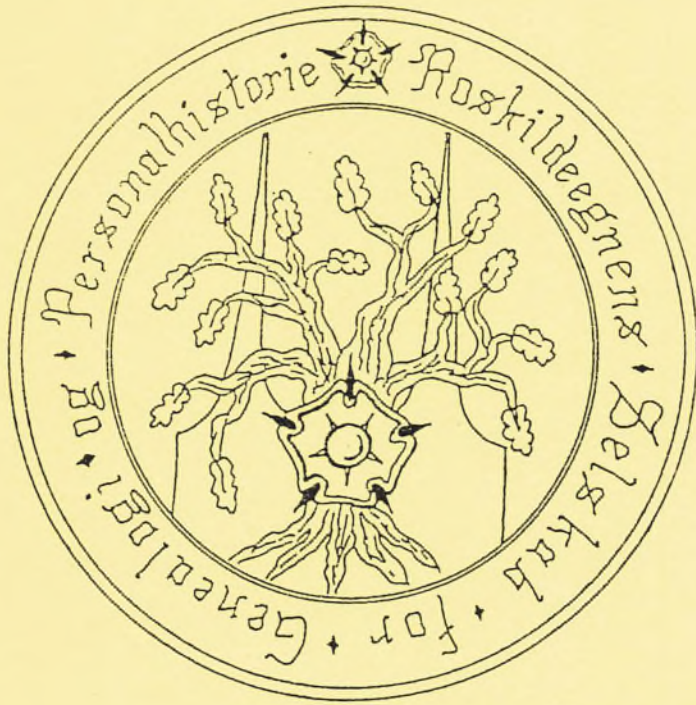
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

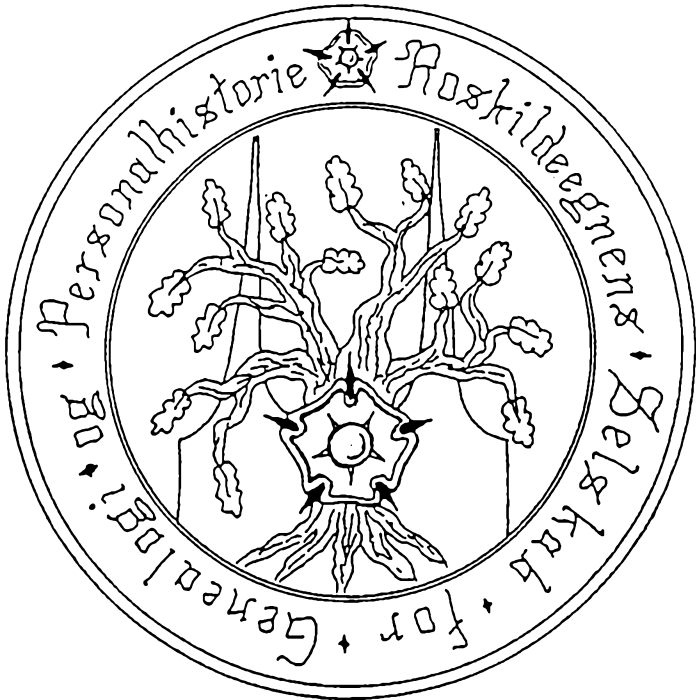
Årsskrift 1995

8. årgang

Roskildeegnens Selskab
for
Genealogi og Personallhistorie

Årsskrift 1995

8. årgang

*Roskildeegnens Selskab
for
Genealogi og Personhistorie*

Årsskrift 1995

8. årgang

Udgivet af: Roskildeegnens Selskab
for
Genealogi og Personalhistorie

Redaktion: Henning Kiilerich
Karna Hansen

på: Forlaget HEROLD
Søbredden 47, Svogerslev
4000 Roskilde
Tlf. 46 38 40 80

Copyright ©1995: Forlaget HEROLD

1. udgave, 1. oplag

ISBN 87-89165-22-5
ISSN 0904-1427

Enhver form for gengivelse fra dette skrift
må kun ske med angivelse af kilden.

Indhold

<i>Slægtsforskning i skolerne</i>	5
Karna Hansen	
<i>Niels Thise, Boel Amme og den taknemmelige præst</i>	7
Jens V. Olsen	
<i>Mindesten - minder eller sten?</i>	10
Henning Mathiesen	
<i>Af en jordløs husmands levned</i>	14
Jens Peder Skou	
<i>Et himmelbrev</i>	17
Henning Kiilerich	
<i>En officer og hans gevær!</i>	19
Klaus Haubroe	
<i>Brev til mit barnebarns barn</i>	28
<i>Noget om navne og deres oprindelse</i>	30
Henning Kiilerich	
<i>Så gamle bliver vi</i>	35
<i>Formandens beretning om sæsonen 1994/95</i>	36
Jens V. Olsen	

Bestyrelsen

for Roskildeegnens Selskab for Genealogi og Personalhistorie
i sæson 1994/95:

Formand:

Jens V. Olsen,
Bandholmvej 5, Veddelev, 4000 Roskilde
Tlf. 46 75 51 73

Kasserer:

Stefan Andersen,
Toftevangen 19, 4130 Viby Sj.
Tlf. 42 39 41 73

Sekretær:

Karna Hansen,
Klokkevej 30, 4000 Roskilde
Tlf. 42 36 10 56

Bestyrelsesmedlemmer:

Henning Kiilerich Frederiksen,
Søbredden 47, Svogerslev,
4000 Roskilde
Tlf. 46 38 40 80

Kit Bisgård,
Åstoftens 14, Svogerslev,
4000 Roskilde
Tlf. 46 38 35 14

Slægtsforskning i skolerne

af Karna Hansen

Interessen for slægtsforskning breder sig - også til yngre mennesker. Nogle skoler har allerede taget emnet op i de ældste klasser, og måske kan min bog styrke denne interesse, så flere og flere begynder at granske i deres slægt i en ung alder. På det tidspunkt vil de have ældre slægtninge, som de kan udspørge om deres rødder, i hvert fald nogle år tilbage i tiden.

På et »skriv bedre«-kursus blev jeg inspireret til at skrive en lærebog i slægtsforskning for folkeskolens ældste klasser og elever i ungdomsskolen. Bogen har jeg kaldt »Tilbage til rødderne«. Den bliver udgivet, sandsynligvis, i maj måned af OP-forlag Aps, Gesten med Else Pedersen som redaktør.

Jeg har skrevet bogen med henblik på at få eleverne gjort interesseret i vore forfædres liv og færden og dermed i et stykke Danmarkshistorie, som de så selv kan være med til at skrive. De gennemgående personer i bogen er Jesper og hans oldefar, der fortæller drengen om sit lange liv og viser ham de gamle fotografier og dokumenter, som er i hans besiddelse. Hvert eneste billede og stykke papir har sin egen historie.

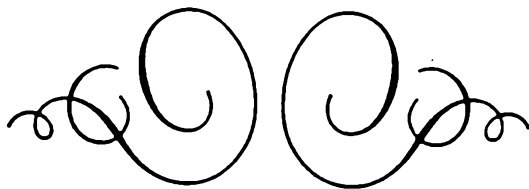

Oldefar fortæller Jesper, hvordan han kan søge efter sine forfædre i folketællinger og kirkebøger. Bogen indeholder også et kapitel om gotisk skrift, som eleverne nødvendigvis må stifte bekendtskab med. Man skal jo ikke langt tilbage, før alle dokumenter er skrevet med denne skrift. Nogle kan være ret vanskelige at tyde, for håndskrift dengang som nu varierer meget i læsbarhed. Der skal øvelse til såvel som kendskab til ord, som ikke mere benyttes i det danske sprog. Til hjælp for eleverne indeholder bogen derfor også en ordforklaringsliste over nogle af de ord, de helt sikkert vil støde på undervejs.

Desuden nævnes hjælpemidler og bøger, som eleverne kan drage nytte af. I en vejledning for læreren anføres nogle af de temahæfter, som er skrevet af medarbejdere i Rigsarkivet og landsarkiverne, idet jeg går ud fra, at de fleste lærere har meget lidt kendskab til slægtsforskning. Besøg på de respektive lokalhistoriske arkiver anbefales.

»Tilbage til rødderne« kan derfor

- anvendes som grundbog i folkeskolens ældste klasser og i ungdomsskolen i forbindelse med arbejdet med en lokalhistorisk person eller ens egen slægt,
- give anledning til, at der ses nærmere på den udvikling, der har fundet sted i det danske samfund gennem de sidste århundreder,
- medvirke til, at forbindelsen mellem fortid og nutid tydeliggøres,
- give indfaldsvinkler til samtaler mellem unge og ældre,
- blive indledningen til en interessant og givende fritidsbeskæftigelse, hvor edb kan være et nyttigt hjælpemiddel.

Niels Thise, Boel Amme og den taknemmelige præst

af Jens V. Olsen

Da jeg for mange år siden begyndte at interessere mig for mine forfædre, udsurgte jeg selvfølgelig slægtens ældste, bl.a. min mormor. Hun kendte kun én af sine oldeforældre nemlig hendes mormors mor, som hed *Bodil Amme*, fordi »hun havde været amme på en herregård«. Hun anede dog ikke hvilken herregård, der skulle være tale om.

Det lykkedes hurtigt ved folketællinger og kirkebøger at identificere denne *Bodil*; men at hun skulle have været amme fremgik selvfølgelig ikke af disse kilder.

Ved siden at kontakte min mormors fætre og kusiner på Fur fremstod en fast tradition, som sagde, at *Bodil* havde været amme »hos præsten på Fur«. Nu var der måske noget mere at gå efter. Det er dog aldrig lykkedes mig at finde nogen direkte dokumentation for historien. Der er dog gennem tiden fundet en lang række indicier, der ved min tolkning er blevet nedenstående historie.

Han hed *Niels Pedersen* og var født ca. 1778 i Sønder Thise i Nordsalling og han døde den 3. april 1837 i Debel på Fur.

Hun hed *Bodil Jepsdatter* og var født i Junget i 1776 og døbt i Junget kirke den 8. april 1776. Hun døde den 31. oktober 1844 i Debel på Fur.

Da kirkebøgerne for Thise sogn, hvor *Niels Pedersen* er født, er brændt, kender vi hverken hans fødsels- eller døbsdag. Vi træffer *Niels* første gang i folketællingen fra 1787, da han 9 år gammel bor hjemme i Sønder Thise hos forældrene sammen med brødrene *Peder* på 5 år og *Jeppe* på 2 år. I folketællingen i 1801 bor *Niels* stadig hjemme, nu er han 23 år gammel.

Niels Pedersen blev indskrevet i lægdsrullen under lægd nr. 5 (Thise sogn) i Viborg Amt. I hovedrullen fra året 1800 ser vi, at han samme år trak frilod og iøvrigt fik patent nr. 14 som usøvant. Han nævnes dér som født i Sønder Thise. Han var 22 år gammel og målte 61 3/4 tommer, ca. 1 m 55 cm.

I 1802 blev landets kyststrækninger overført fra landlægd til sølægd, således også Sønder Thise, og *Niels* blev nu vurderet som tjenestedygtig trods hans frilod under landlægdet.

Vi var i den periode, hvor Danmark uheldigvis holdt med Napoleon og derved kom i krig med englænderne, der bl.a. indebar bombardementet på København og flådens ran i 1807.

I 1808 blev *Niels Pedersen* udkommanderet til marinen, og i 1809 kom han på sit første togt. Året efter kom han på yderligere tre togter til orlogs. Da var han allerede blevet gift med *Boel Jepsdatter* og havde stiftet familie. Familien boede i Thise Torp.

Niels Pedersen blev permitteret fra militærtjenesten den 17. marts 1810. Han var egentlig uddannet som tømrer, men blev fra 11. januar 1812 beskikket af amtet som hjulmand for Thise sogn. Herefter kaldtes han ofte *Niels Pedersen »Hjulmand«*.

Niels og *Boel* fik deres første barn i 1808, og i september måned 1810 fødte *Boel* endnu et barn, som dog må være død som ganske spæd. I hvert fald havde *Boel* stadig mælk, da hun erfarede, at præsten på Fur søgte efter en amme til sin lille datter.

I begyndelsen af 1807 var der kommet en ny præst til Fur. Det var *Ole Sørensen*, som stammede fra landsbyen Tåstrup ca. 10 km vest for Århus. Han var født dér i 1775. I 1801 blev han teologisk kandidat og i 1804 blev han gift med *Inger Dorthea Stigaard* fra Thy.

Det er dette par, der i februar 1807 bosatte sig i Fur præstegård, hvor de blev i hele 20 år.

Bygningerne, som de flyttede ind i, var gamle og forfaldne, så noget af det første *Ole Sørensen* satte i gang var opbygningen af en helt ny præstegård. Hvor længe byggeriet har varet, ved vi ikke; men det færdiggjordes i to etaper henholdsvis i 1809 og i 1811, da bygningerne blev brandforsikret.

Gammel Præstegaard på Fur. Stuehuset blev bygget i 1808 og her boede Boel Amme omkring 1810, da hun hjalp præstefamilien. Manden på billedet er Christen Mortensen, der er oldebarn af Boel Amme. Han købte den gamle præstegård som landbrugsejendom i begyndelsen af dette århundrede.

Da *Ole Sørensen* og familie kom til Fur, havde de allerede et par børn, og i årene der fulgte kom der flere til. De fik således en datter i januar 1808, et par tvillinger i maj 1809 og endnu en datter i september 1810.

Præstekonen var utvivlsomt overbebyrdet efter de travle år med byggeri og hyppige børnefødsler. I hvert fald var der problemer med amningen af den sidste lille pige, og der sendtes bud i omegnen efter hjælp.

Resultatet blev, at *Boel Jepsdatter* flyttede ind i Fur præstegård som amme for den lille *Friderike Kierstine*, som præstens datter var blevet kaldt ved hjemmedåben samme dag, som hun blev født.

Den 4. november 1810 blev *Friderike Kierstine* fremstillet i kirken og *Boel Jepsdatter* blev bedt med som fadder.

Her ser vi begyndelsen på et varmt venskab mellem præstefamilien på Fur og tømmerfamilien i Thise.

Boel boede i nogen tid i præstegården og har uden tvivl haft sin egen to-årige datter *Kirsten* med til Fur. Siden rejser de tilbage til Thise. 1½ år senere fødte præstekonen sit sidste barn, og *Boel Jepsdatter* bliver atter bedt med som fadder.

Da *Boel* samme efterår skal føde sit næste barn, en pige, sker det i Fur præstegård, og den nyfødte blev opkaldt efter præstekonen, idet hun fik navnet *Inger Dorthe Nielsdatter*. Denne gang optrådte præstekonen som fadder.

Tømmerfamilien boede stadig i Thise, da *Boel* i april 1814 fødte sønnen *Peder*, som blev opkaldt efter farfaderen. Samme år mødte *Niels* på sessionen og blev slettet af rullen, idet han frasagde sig søfart og fiskeri som gift husmand. Nu skete der imidlertid noget på Fur.

Der fandtes i Debel en gård, der var fæstet af en ældre mand ved navn *Christen Christensen*, som ingen børn havde til at overtage gården, og han var ikke selv i stand til at købe den. De fleste gårde på Fur var ellers slægtsgårde, og det var som regel fæsteren selv eller en søn, der i tiden efter udskiftningen købte gården til selveje.

Christen Christensens gård var i 1813 af godsejeren blevet solgt til forvalter og kromand *Jens Mulvad*, der boede ved Branden på Sallingsiden af Fur Sund.

I følge gældende lov var *Jens Mulvad* forpligtet til at respektere *Christen Christensen* fæstebrev og lade ham blive boende på gården.

Imidlertid så *Ole Sørensen*, at denne gård kunne være passende for *Niels Pedersen* og *Boel »Ammen«*, og at han på en måde kunne takke dem ved at hjælpe dem til en gård.

Christen Christensen var på dette tidspunkt 57 år gammel, og hans kone 12 år ældre, så det har næppe været svært for *Ole Sørensen* at overtale dem til på passende vilkår at gå på aftægt hos de kommende beboere.

Mindesten - minder eller sten?

af Henning Mathiesen

Rundt omkring på landets kirkegårde »bortskaffes« jævnlige mængder af gravsten fra nedlagte gravsteder. En foreteelse, som vi som personalhistorikere må stå helt uforstående overfor.

Her i mit hjemsgn havde vi for et par år siden en kort, men hektisk kontrovers omkring nogle udtjente gravstens videre skæbne. I et hjørne af kirkegården stod og lå en større mængde sten og sokler, vel en 150 stykker i alt. Enkelte af dem kunne man læse indskriften på, men ellers stod stenene som bøger i en reol og dækkede for hinanden, og de var selvsagt lidt vanskelige at bladde igennem, også selvom man var nok så nysgerrig.

En dag kom det frem, at menighedsrådet påtænkte at få de gamle sten fjernet, for »de lå jo bare og fyldte op«! Vi lokal- og slægtshistorisk interesserede kom op på mærkerne og begyndte at forhøre os nærmere om, hvad man egentlig havde tænkt sig skulle ske med disse sten? Jo, det var ganske rigtigt meningen, at de skulle smides ud. Om de så skulle bruges som fyld i høfder eller bølgebrydere ved stranden, som det er set enkelte andre steder? Nej, man havde sikret sig, at stenene blev knust efter bortkørslen.

Vi syntes helt enkelt, at det ville være forkert blot at smide de gamle gravsten ud, blot fordi nogle mennesker i menighedsrådet mente, de fyldte for meget. Vi talte lidt sammen om, hvad vi kunne gøre, andre steder er det set, hvordan man benytter den større og større overskudsplads på kirkegårdene til anlæg af forskellig art. På vor egen kirkegård er et større areal, som blev indkøbt i 1940'erne, aldrig blevet benyttet til gravpladser, men henligger i dag som en stor græsplæne, kun bevokset af en enkelt flagstang og et blomsterbed. Vi kunne sagtens forestille os de udtjente gravsten placeret her, for eksempel rundt langs kanten af plænen, og det skrev vi og foreslog menighedsrådet. Samtidig satte vi en mindre lobbyvirksomhed i gang hos graveren og de enkelte medlemmer af rådet.

Og resultatet? Ja, altså, for det første fik vi aldrig et officielt svar fra menighedsrådet. De holdninger, vi blev mødt med var misforståelser som f.eks., at sådanne sten ville være alt for dyre at restaurere, og at de i det hele taget stadigvæk var en bunke gamle sten, som var bedst anvendt som komponent i asfalt. At vi virkelig kunne se noget interessant i de navne og datoer, var formentlig blot udtryk for, at vi nok var lidt småtossede (dette sidste blev dog ikke udtrykt direkte, selvom meningen var tydelig nok.)

I 1988 vedtog folkettingen en lov om gravminderegistrering og -bevaring. For at blive kendt bevaringsværdig, skal en gravsten opfylde et eller flere af følgende kriterier: 1) Den skal være over 100 år gammel, 2) i tidens løb have

været typisk for kirkegården, 3) have en særlig interessant udsmykning, 4) indeholde lokalhistoriske navne, 5) have særlig fyldig eller interessant indskrift eller 6) bevare mindet om fortjenstfulde mænd eller kvinder. I dette tilfælde havde Nationalmuseets lokale museumsinspektør gennemgået kirkegårdens gravminder og her fundet én bevaringsværdig sten, som stadig stod på sit gravsted, en såkaldt »grottesten« med vinranke og indlagt hvid marmorplade, ovenpå havde siddet et hvidt marmorkors, men det var knækket af. Resten var affald. Sådan. - Men, hvis vi havde lyst, var vi da velkomne til at overvære lysningen af stenene, hvis der var nogle, vi ville skrive af, og - herregud - vi måtte såmænd også gerne få én, hvis vi da havde interesse i dét! Det viste sig, da flere sten efterhånden kom til syne, at der faktisk var to andre grottesten imellem, begge fra 1800-tallets sidste årtier. De var tilmed i en pænere stand end den nu fredede, formentlig fordi de havde stået beskyttet mod vejr og vind i mange år. Disse røg i kværnen.

Hvorfor synes slægts- og lokalhistorikere, at gravsten er interessante? Ikke gravmonumenter med versificerede inskriptioner af kendte digtere, ikke knækkede søjler eller oversavede træer; men ganske almindelige uspændende sten med navn, datoer og måske tillige en stillingsbetegnelse? Blandt slægtsforskere hører man ofte om ture på kirkegårde på jagt efter mulige familiegravsteder, og typisk hører man om den specielle fornemmelse, når der er banko, suset i maven, trangen til at råbe juhu så alle kan høre det. Mange gange har jeg hørt om, hvordan folk har fundet nye svar i deres slægtsforskning via indskrifter på gravsten, også selv om de samme slægtsforskere er velkendte med søgning i kirkebøger osv. Personligt har jeg det sådan, at fundet af en afdød slægtnings gravsten gør personen mere virkelig for mig. Det er noget andet end at støve data op og bygge en historie op. Og det er noget andet end f. eks. at stå med en lang pibe i hånden og vide, at det var tipoldefars. Måske fordi, det er en bogstavelig talt håndgribelig ting med navns nævnelse. Så fandtes han virkelig! Han levede her, gik - måske ikke så ofte - i denne kirke, havde den samme udsigt over kirkemuren, som jeg har nu. Han kørte forbi herude i sin hestevogn, med hø om sommeren og møg om vinteren. Og det gamle hus, der ligger lige udenfor lågen, det lå her sikkert også i 1880, da hans kiste blev båret ud fra kirken for at blive sænket ned på hans sidste hvilested.

Vi diskuterer somme tider emnet på jobbet, og det er ét af den slags emner, der skiller folk i to lejre. Mange mener, at når det er slut, er det slut, og de vil ihvertfald ikke ligge deres efterladte til last. En kollega sagde f. eks.: »Jeg vil ikke ha' at de (efterladte) skal fare op på kirkegården hver lørdag for at holde mit gravsted, efterhånden vil de jo bare komme til at tænke på mig med ærgrelse, fordi de skal bruge tid på det. Så lad mig bare komme ned et sted i plænen, og ingen sten eller noget andet, tak!«

Jeg ser lidt anderledes på det. Jeg passer gerne mine nære slægtnings gravsteder, så meget arbejde er der jo heller ikke ved det, og jeg håber da, mine efterladte vil have det på samme måde. Og fremfor alt, så er det jo det

synlige vidnesbyrd for andre mennesker, at denne person har levet. I vores tanke blegner minder uundgåeligt, men de gør det ikke fra den ene dag til den anden. Man kan se på kirkegården som det tidligere sogn, gå rundt mellem gravene, læse på stenene og forbinde de afdøde med de nulevende, med huse, gårde og steder rundt om i sognet. Det er vel også det, der er den oprindelige idé med et gravminde. Derhjemme i familien kan man bevare sine minder, billeder, breve, fars ølbænk, oldemors pæretræ osv. i mange år; men sognet, samfundet, har vel også et behov for at bevare sine minder? At man ofrer tusinder af kroner på restaurering af mere kendte personers eftermæle (som ikke altid er den store kunst) og samtidig kasserer 150 ukendte husmænd og indsidderes gravminder, ja det er jo kun proportionalt med mængden af arkivmateriale om disse samfundsgrupper i øvrigt. Jens Vejmands skæve bræt holdt nok ikke længe!

Men heldigvis har man mange steder fået øjnene op for denne problematik. Mange menighedsråd har fundet det meningsfyldt at udnytte de større og større ubenyttede arealer på kirkegårdene til anlæg af forskellige slags, og herunder har netop de »almindelige« gravsten fået chancen for at blive bevaret endnu en stund. Nogle steder er stenene placeret langs kirkemuren, andre står i en gruppe i perlegrus eller græs, som næsten ingen vedligeholdelse kræver, og atter andre steder er hele gravsteder med støbejernskors og jerngitter omkring bevaret intakt til trods for, at familiens leje af gravstedet forlængst er udløbet.

Helt specielt har jeg lyst til at fremhæve Herfølge kirkes tiltag som et prisværdigt eksempel. Her har man indrettet et helt anlæg til dette formål, uden for den gamle kirkemur mod nord, på vej ned mod urnekirkegården, som er indrettet i den gamle kalkgrav. Anlægget er tegnet fra bunden med buede græsbevoksede stier, rundt omkring gravstenene er plantet blomster, og tilsammen har man fået en meget smuk helhed ud af det. I år bliver det første sommer, hvor anlægget kan kaldes helt færdigt, så endnu har vi ikke set det komme helt til sin ret. Under arbejdet med projekteringen af anlægget har man fået den fremragende idé at lade lokalhistorisk arkiv udarbejde et lille hæfte med en kort beskrivelse af de personer, hvis navne optræder på gravstenene. Folderen kan besøgende låne på kirkekontoret, der ligger ved kirkegården. Netop Herfølge kirkegård er meget velholdt og bl.a. på grund af den gamle kalkgrav og sin indretning i øvrigt en meget varieret, næsten parkliggende kirkegård og absolut et besøg værd!

I takt med, at flere og flere bliver begravet i fælles- eller urnegrave, bliver der vitterligt frilagt større arealer på vore kirkegårde. Så hvorfor ikke udnytte denne plads til de gamle gravminder, så de kan få lov til at leve lidt længere? Det er efter min mening en misforståelse, at sten skal restaureres for 10-12-14.000 kroner (det koster det!), eventuelt kunne man lade dem stå, indtil de var ulæselige, så ville man have en naturlig afslutning og et kriterium for, hvornår en gravsten så skal kasseres.

Eller skal der, i døden som i livet, være forskel på kong Salomon og Jørgen Hattemager?

Af en jordløs husmands levned

af Jens Peder Skou

De fylder ikke meget i Danmarkshistorien, de jordløse husmænd, men de var der, og de sled hårdt for slægtens eksistens. Under søgen efter mine forfædre er jeg kommet en af dem »nær ind på livet«.

I 1732 blev *Peder Jensen Bonde* fra Knebel gift med *Anders Andersen Bondes* (Store Anders) enke, *Maren Rasmusdatter* i Dejret på Mols og fik fæstebrev på gården. Året efter fik de sønnen *Anders Pedersen Bonde*. Han blev konfirmeret som 18-årig i 1751. Næste gang kilderne fortæller noget om ham er, da han i 1760 måtte stå til offentlig skrifte i kirken for at få absolution for lejermål med *Anne Pedersdatter Stubbe*, som fik et uægte barn, der blev kaldt *Peder*. Det døde snart, og *Anne* blev gift med en anden.

I 1764 blev *Anders* gift med *Maren Jensdatter Udengaard* og fik efterhånden mindst fire børn, der er født flere steder i sognet. I 1770 overtog den to år yngre bror *Jens* faderens fæste, hvilket kan have været et nederlag. Tiden går videre; i Isgaard fæsteprotokol fandt jeg et fæstebrev fra 1780, der lyder sådan:

»Anders Bonde af Tillerup fæster herved eet og et halv gulvs huus samme steds imod aarlig afgift til hvert Mortensdag tre mark danske og fire dages hoveri aarlig hvad tiid forlanges /:høst tiid alle undtagen:/ - Rejser med videre fortsætter hand efter omgang ligemed andre beboere af jordløse huuse paa godset, og saa længe hand nøye opfylder disse pligter, item holder huuset i forsvarlig stand, er sit herskab og deres ordrer hørig og lydig og i øvrigt retter sig efter Hans kongelige Majestæts lov og forordninger, skal hand stedse beholde huuset, men i andre fald har hand samme forbrødet. Til stadfæstelse under min hånd og segl Isgaard den 8. maj 1780. O. Marcussen. Ligeliudende original fæste brev forsvarlig i et og alt at efterleve. Isgaard datum ut supra. Anders Pedersen Bonde« [skrevet med egen hånd og ganske fin!].

Det kan synes en lille afgift, *Anders* skulle betale, men det var også et næsten usandsynlig lille hus, han fæstede. Det ses, at han hidtil har foretaget rejser for godset, og det skulle han fortsætte med.

Kammerråd *Ole Marcussen* ejede på den tid Isgaard, der ligger i bakkerne ned mod Mols Hoved. Ved folketællingen i 1787 boede *Anders* og *Maren* stadig i Tillerup, og den 6. marts 1789 blev deres datter *Maren Andersdatter Udengaard* gift med gårdfæster *Peder Jensen Danmand* i Eg, men ellers er

kilderne tavse indtil *Marens* død den 29. april 1795, da *Peder Danmand* meddelte skifteforvalteren, godsejer *Marcussen*, at hans svigermoder var død. Hun blev begravet 4. søndag efter påske [den 3. maj], men *Anders* var ikke til stede. Det var han heller ikke under skifteforretningen, der af samme årsag ikke kunne afsluttes før i februar 1796, da et brev skrevet på officielt papir med Chr. 7's monogram m.v. blev forelagt i skifteretten.

Det lyder sådan:

»Da vejens længde og mit helbred forbyder mig selv at møde i skiftet efter min salig kone, og det desuden er mig bevidst, at hun ikke efterlader sig noget af betydelighed, så erklærer ieg herved til skifterettens sikkerhed, at ieg saaledes intet forlanger at arve, men om noget bliver tilovers, da maae [det] uden svar fra min side overlades min datter, der har plejet hende i hendes sygdom, hvilket herved under min haand tilstaaes.

*Bidstrup den 16. december 1795.
Anders Bonde*

*Til vitterlighed
Behr Schaltz*

Forevist på Vosnæsgaard den 5. februar 1796. Paa Hr. Amtsmændens vegne [- underskriften kan ikke læses; sandsynligvis en fuld-mægtig]«.

Ejeren af Vosnæsgaard på den tid var stiftamtmand, gehejmekonferensraad *Poul Rosenørn Gersdorff*, og Bidstrup gods midtvejs mellem Hadsten og Langå ejedes af slægten de *Lichtenberg*.

Kommunikationen tog tid den gang, og man havde måske vanskeligt ved at finde ham.

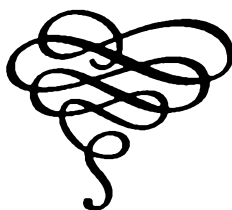
I vore dage er der vel ca. 60 km mellem godserne Isgaard og Bidstrup. Men sidst i 1700-tallet har rejsen været en meget besværlig opgave. Vi får aldrig at vide, hvad *Anders Bonde* har rejst med, men sandsynligvis snarere med hest og vogn end på hesteryg, så det må have taget flere dage hver vej.

Åbenbart har *Anders Bonde* været langvarigt syg på Bidstrup. Hvad der blev af den 62-årige mand, melder kilderne intet om. I Tved sogn på Mols er hans begravelse ikke fundet, så han nåede måske aldrig tilbage. Derimod kan han godt være begravet i Granslev sogn, hvor Bidstrup gods ligger, men her begynder kirkebogen først i 1804.

Skifteretten sluttede med at udlevere *Maren Jensdatter Udengaards* »ringe efterladenskab«, som den havde »forvaret formødelst mandens fravær«, og da den »navnlig tilhørte fattiggassen«, fordi hun var almisselem, men datteren og svigersønnen overtog den og »tilbød at give fattiggassen regnskab derfor«. Der var altså trods alt så meget af værdi, at de ville betale for det, eller måske gjorde de det for mindet om et kært væsen, der gik bort. Det kan ikke vides, hvor længe *Maren* var almisselem. Måske er hun blevet det på grund af mandens lange fravær.

På skifterettens dokument er *Peder Danmands* underskrift »med påholden pen«, så på den side kunne han ikke klare, hvad svigerfaderen kunne. *Maren Andersdatter Udengaard* var *Peder Danmands* første kone. Hun døde i 1801 kun 37 år gammel. Deres søn - en ny *Anders Pedersen* - døde nogle måneder forinden kun godt et år gammel. Deres ældste barn, *Mette Marie Pedersdatter Danmand* er min tipoldemoder. *Peder Jensen Danmand* levede til 1840 og indgik endnu to ægteskaber.

Anders og *Maren* er mine 3 x tipoldeforældre på min mors side, men selv om blodet kan synes tyndt så langt tilbage, er de alligevel mine, og jeg føler, at jeg godt kan sætte mig ind i de trange, barske forhold, de levede under.

Et himmelbrev

af Henning Kiilerich

I Håndbog for danske lokalhistorikere fortælles, at et himmelbrev er et skrevet eller trykt blad, hvis indhold i almindelighed går ud på, at brevet er sendt fra Himlen med en engel til den syndige menneskehed for at advare mod søndagsarbejde og anden ugudelighed. Himmelbrevet beskyttede hjemmet eller ihændehaveren mod lyn, brand, sygdom, trolddom og lignende, og soldater, der bar et sådant hos sig, var sårfri. Den, der fik et himmelbrev, skulle skrive det af, ellers var vedkommende forbandet.

Skikken med at lave himmelbrev har været meget udbredt. Den kom til os fra Tyskland, hvor Neu Ruppin-tryk under betegnelsen Gredoria (af Deo gloria?), Himmelsbrief eller Haus- und Schützbrief stadig er udbredt. Soldaterne brugte disse breve som amuletter i treårskrigen, mange danske bar afskrifter i 1864, og tyske soldater gik med sådanne under den første verdenskrig, måske endda også under den sidste. Denne skik har dybe rødder. Den strenge iagttagelse af sabbaten peger for eksempel tilbage til jødernes religion.

Der hænger et gulnet og slidt himmelbrev her på væggen ved siden af mig. Nu er det fint indrammet. Jeg fik det af en god vens enke for et års tid siden.

Jeg må hellere se at få det skrevet af. Ikke fordi jeg er overtroisk, men man ved jo aldrig, vel?

Her er det så:

Himmelbrev

som Gud selv har skreven med Guldbogstaver og hængt det i sin Kirke over Døren. Hvo dette Brev vil gribe, for den flyer det, men hvo som det vil udskrive, for den bøier det sig.

Paa en Miil nær Assens paa Fyen hændte det sig, at en mand ved Navn Just, som boede i Assens, mødte en ung Mand i brune Klæder, med en stor Hue paa Hovedet, men ingen Knapper i sin Kjole. Den unge Mand gav Just et Brev, for at han skulle give Præsten det; men han sagde, at det maatte have været et Spøgelse. Derfor kom den unge Mand til Just anden Gang og sagde, at han var en Engel, udsendt fra Gud, hvorpaa han slog sin Kjole tilside, og var da saa klar og skinnende som Solen, saa Just ikke kunne see paa ham for hans Klarheds Skyld. Den Fremmede sagde: Du skal ikke frygte for mig, men gaae til Præsten og sige, at Gud ikke kan have Ro for de Fattiges Sukken og Raaben, thi Jorden er fordærvet og Synder gaae i Svang og bedrives af de fleste Mennesker som ere i Christenheden. - Brevet lyder saaledes:

»Hvo som arbejder om Søndagen er ikke lykkelig i Himlen, som sig selv siger. Denne Engel har jeg sendt til Eder for at omvende Eder fra Eders onde Veie, som er Hovmod, mit Ords Foragt, Hoer, Mord, Tyveri, Fylder, Banden, Vrede, ?? og Hævn og endnu mere som er mig saare haardt imod, hvorfor jeg er nødtvunget til at lade Plager komme over Eder; I ere selv Skyld i, at Jordens Frugter formindskes, at Dyrtid, Pestilens og andre smitsomme Sygdomme komme over Eder. Vender derfor om fra Eders Synders Veje og lad Verden ikke bedrage Eder; beder om Forladelse, den stund i har Tid, thi Enden er nærmere end I seer og tænker. Aflæg Eders slemme Synder og gaa flittig i Kirke, Unge og Gamle; arbejd ikke om Søndagen, men hold den hellig og brug mit Ord med Flid; dersom I det ikke gjøre, da vil jeg straffe Eder, Unge og Gamle, men hvis I det gjøre og holde ud til Enden, vil jeg forbarme mig over Eder, give Eder Sundhed, Glæde og Fred. Hvo som ikke troer, at dette Brev er sandt, han fordømmes, men hvo som troer det, skal have Lykke og Velsignelse. Jeg har selv med min guddommelige Haand skrevet dette. Hvo som har dette Brev i sit Huus, men ikke aabenbarer det, han være forbandet; Enhver skal udskrive det, den Ene til den Anden. Omend Menneskene have saa mange Synder som Sand i Havet, som Stjerner paa Himlen og Græs paa Jorden, skulle de forlades, dersom I omvender Eder og troer fast; men hvo som ikke troer, skal døe. Dersom I ikke omvender Eder, saa blive I forbandede, thi jeg skal spørge paa den yderste Dag; men I kunne ikke svare eet til Tusinde for Eders Synders Skyld. Hvo som har dette Brev i sit Huus, skal Luften og Veiret ikke gøre nogen Skade, men hans Huus skal altid være fri for Ild og Vand, og alt godt skal vederfares ham. Dette mit Brev har jeg paany sendt til Eder med Engelen Michael. Jeg er Jesus Christus, tro fast paa mig; hvo som ikke troer paa mig, skal pines i Helvede. Værer barmhjertig mod de Fattige, thi havde deres Suk og Raaben ikke været, da var der ikke kommen Regn eller Grøde paa jorden i sex Aar; der var bleven Krig og Blodsudgydelse paa Jorden, Hunger og Dyrtid, saa at Moderen skulde fortære sit eget Barn, Menneskene skulle staae friske op om Morgen, om Aftenen skulle de være døde i Jammer og Elendighed. Mange skulle da raabe Ve, Ve, hvor finde vi arme bedrøvede Syndere Trøst. Men hvis I omvende Eder, skulle I længes efter at leve her i Tusinde Aar, saadan Glæde skal det blive, thi Herren Eder Gud skal have Lyst til Eder. Den som har dette Brev i sit Huus, men dølger det, han være forbandet, men den som det forkynder, han skal blomstre for Herrens Velsignelse.

Dette er passeret paa Fyen, en Miil fra Assens, ved et Huus som kaldes Møllehuset.

En officer og hans gevær !

af Klaus Haubroe

Werner Christian Lassen Haubroe II - min far - blev født i Aalborg d. 10. februar 1878 som søn af *Werner Chr. Lassen H. I* (1848-1915) og *Wilhelmine Jacobine* født *Hoppe* (1855-1925). De ejede nogle ejendomme og en lille sæbe-fabrik paa Nytorv, hvor nu Sallings Varchus ligger.

Jeg har aldrig kendt min farfar, men jeg har forstaaet, at han var en kærlig, men ogsaa meget temperamentsfuld herre. Han havde selv arvet ejendomme-ne, og derfor ikke faaet nogen særlig uddannelse. Han var klar over, at den slags ikke kune videreføres, og bestemte derfor, at hans tre sønner skulle have den bedste uddannelse. Stillinger med pension var at foretrække.

Eet er en fars ønsker - et andet børnenes evner og vilje til at leve op til dem. Det gjorde de faktisk, men stille er det ikke gaaet af. Lørdag middagsbordet, hvor drengene kom fra skole med deres karakterbøger, var ofte særdeles stormfuldt. Opdragelsesmetoderne for hundrede år siden var anderledes end i dag. Min far var særlig ked af det, for den dag fik de altid øllebrød, og det var - livet igennem - hans livret.

Kunne deres far være streng, var deres mor til gengæld den kærligste og mest opofrende moder. Kun een ting tolererede hun ikke: snavsede drenge! Saa blev de skrubbete, til de skinnede.

Om deres far maa dog tilføjes, at han lod dem og deres mange kammerater tumle sig saa meget de ville i de gamle ejendommens gaarde og fabrikkens lokaliteter. En knust rude eller lign. tog han med ophøjet ro.

Iøvrigt kronedes hans anstrengelser med held, idet drengene blev til: en farmaceut, en officer og en jurist.

Min far, der blev officer, var en pligtopfyldende mand med en medfødt autori-tet og et betydeligt initiativ, som han dog gik stille med. I det hele taget var han meget lidt talende. Til gengæld havde hans ord vægt, og naar han udtalte sig om et eller andet emne, lyttede alle. Small talk var ikke hans sag. Det være nu godt eller dårligt, men saadan var han.

Han aftjente sin værenepligt i Aalborg, hvor han, da der ikke fandtes en kaserne i byen, sov i sin egen seng. Korporalen, der ronderede i kvartererne, fik sin middagsmad i køkkenet og paatog sig til gengæld gerne den pudsning af gevær og blanke knapper paa den dobbeltradede blaa vaabenfrakke, der skulle til.

Efter at have bestaaet afgangseksamen fra Officeresskolen udnævntes far til premierløjtnant d. 1. okt. 1901. Udnævnelsen er underskrevet af Christian IX, og bærer flg. paamindelse til de unge mennesker:

»Thi skal han være Os, som sin rette Konge og Herre, tro og lydig, holde Rigets Grundlov samt som ærekjær Krigsmand uvægerligen lade sig bruge i Kongens Tjeneste til Lands og Vands og i samme sit Lov og Blod vove, samt med Troskab og Lydighed opfylde de Pligter, der iøvrigt paaligge ham som Krigsmand, alt i Overensstemmelse med den Ed, han allerunderdanigst gjort og aflagt haver.«

Skrevet med gotisk haandskrift - naturligvis.

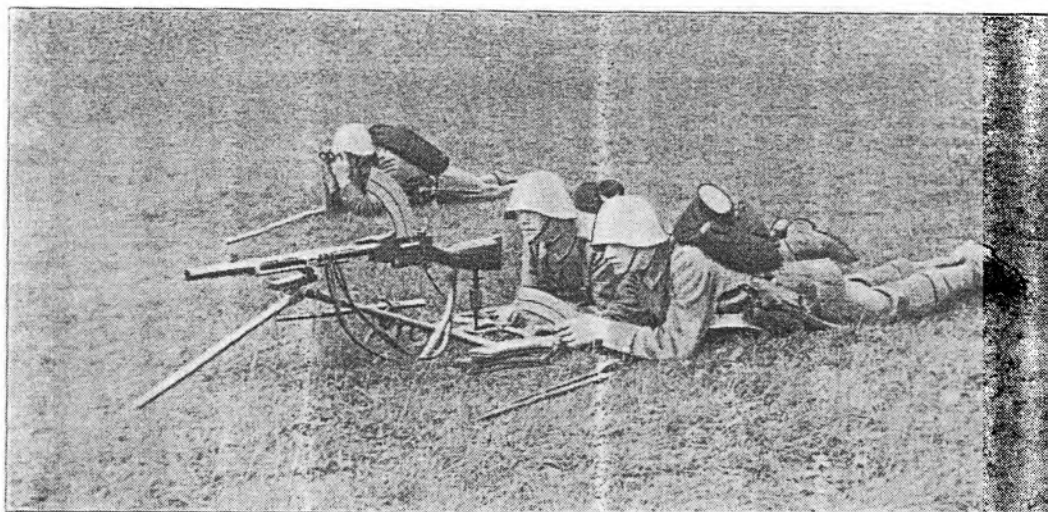
*Premierløjtnant i Infanteriet 1.10.1901.
Gallauniform*

Far gjorde tjeneste ved 1. regiment, der dengang laa i Kastellet i København. Jeg tror, han betragtede disse løjtnantsaar som en nyttig læretid m.h.t. flid, punktlighed og omgang med mennesker. Tilmed var han saa heldig, at hans første to kompagnichefer var dygtige officerer og store menneskekendere. De blev hans venner for livet.

I længden passede tjenesten dog ikke for ham. Dertil havde han for meget initiativ. Han tilbragte næsten to aar paa Skydeskolen for Haandvaaben, og læste hele tiden sprog, klar over at her laa nøglen til den store verden.

I 1907 fik han tilbudt ansættelse i et lille nystartet firma Dansk Rekyllriffel Syndikat, der paa licens til opfinderne fremstillede det dansk opfundne Madsen Rekyllgeværet. Han tiltraadte stillingen 1. januar 1908.

Automatiske vaaben var dengang noget nyt. I slutningen af 1800-tallet kom flere engelske og amerikanske modeller. Danmark var tidligt med. O. 1886 udviklede daværende kaptajn, senere general og krigsminister *V.H.O. Madsen* og rustmester *J.A.N.R. Bjarnov* paa Vaabenarsenalet det saakaldte Rekyllgevær (gevær, hvori rekylen (tilbageslaget) virker paa en automatisk lademekanisme).

»Madsen-Rekyllgeværet« i stilling.

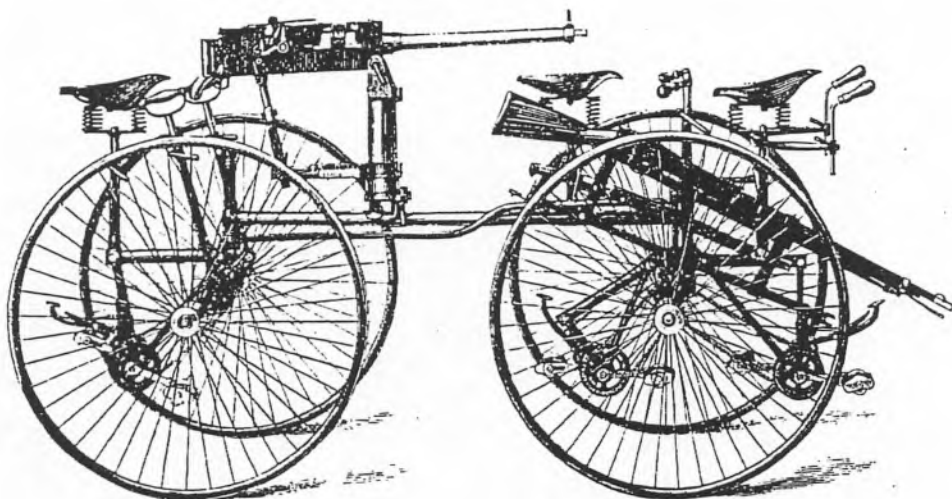
Det nye ved det danske gevær var bl.a. at det var luftkølet, medens de udenlandske krævede en tung vandkappe for at afkøle geværpipec under skydningen. I Madsen-geværet, som blev dets navn, kunne pipec skiftes ud med en ny, og lægges til afkøling. Der hørte tre skiftepipec til hvert gevær.

At princippet var rigtigt, ses af, at i mellemkrigsarene kopieredes systemet i flere lande.

O. 1900 befandt Europa sig i en lang fredsperiode, og alt var godt som det var. Automatiske vaaben ønskedes ikke i fodfolket. Problemet var det store ammunitionsforbrug. Det lyder paradoksalt idag, men dengang satte et infanterikompagni bajonetten paa, og stormede. Groft sagt. Saa kunne man ikke slæbe paa magasintasker. 1903 indførtes, forsøgsvis, rekylgeværet i rytteriet og artilleriet, hvor man havde heste til at bære ammunitionen.

Problemet løstes af de 25 frivillige korps, der fandtes dengang. De benyttede det nationale transportmiddel cyklen, der vandt frem i disse aar. Her indrettedes plads til magasintasker for og bag paa, og geværet bar skytten paa ryggen.

Styrken bevægede sig hurtigt efter den tids forhold, og dens ildkraft var betydelig.

Multicykel indrettet til maskinskyts.

En officer, premierløjtnant *Lobedanz*, havde allerede i 1889 udsendt et skrift, hvori han foreslog anvendelse af cyklen i hæren. Det vakte ikke bifald blandt officererne, der næppe kunne køre paa et saadant monstrum.

Fars nye arbejde bestod i at rejse til landene i Europa og demonstrere geværet for kolleger i andre landes hære samt føre forhandlingerne i de respektive krigsministerier.

Det kronedes med held en del steder bl.a. paa Balkan, men desværre var ikke alt godt. Der var mange reklamationer over geværene. Det pinte far, for han var hæderligheden selv. Kunden skulle kunne stole paa det, han havde købt! Baade i fredstid og i krig.

D.R.S. var oprettet 1896 af grosserer *Søren Jensen*, der havde et firma i Saxogade, der handlede med huder og skind. Han havde købt eneretten til fremstilling og salg udenfor Danmark af Madsen-geværet mod at betale opfinderne en licens af kr. 5.50 pr. gevær. Forsvarets vaaben fremstilledes fortsat paa Vaabenarsenalet (senere Hærens tekniske Korps/Geværfabrikken).

1915-17 kastede ledelsen i D.R.S. sig ud i et »russisk eventyr« med en fabrik i Kowrow i Rusland, der skulle levere geværer til den russiske hær. Det viste sig ved den lejlighed, at der ikke fandtes arbejdstegninger til fremstillingen. Fabrikken naede ikke at komme igang, før revolutionen satte ind.

Firmaet laa nu stille, uden kapital, med en meget stor gæld til Landmandsbanken (Den danske Bank) og med et ødelagt image overfor udlandet. *Søren Jensen* maatte afgive alle sine aktier og fratræde baade som direktør og formand for bestyrelsen. Den tekniske leder premierløjtnant *Schouboe* afgik efter en voldgift.

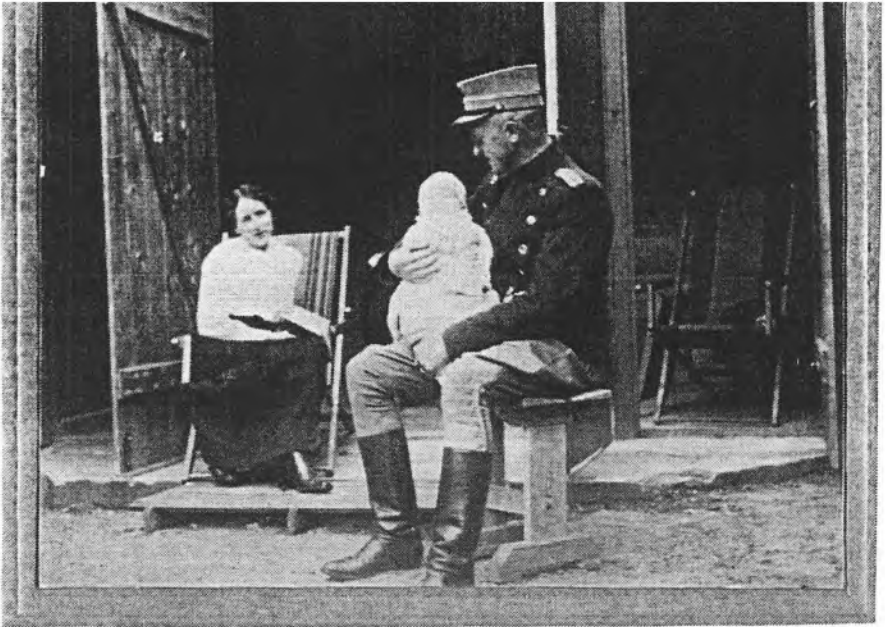
Der kom en ny bestyrelse, som det lykkedes at skaffe kapital til fortsat drift. Far blev udnævnt til direktør 1918. Fabrikken blev reorganiseret og rationaliseret efter de nyeste principper. Nye vaabentyper udvikledes samtidig med at kvaliteten generelt forbedredes. Lidt efter lidt genoprettedes tilliden hos de udenlandske regeringer, og der kom nye ordrer.

Far havde meget travlt i disse aar. Han gik paa kontoret om søndagen, og han kom sent hjem om aftenen. Alligevel maa han have haft lidt tid tilovers. Mor og han blev gift i 1911. Mor, *Inge Mariane Sophie Knudsen* (1886-1975) var datter af tobaksfabrikant *C.H. Knudsen* i Næstved og *Eleonore Kähler*, søster til den berømte keramikfabrikant.

De boede i mange aar paa Østerbro, for far skulle kunne spadserere til fabrikken, der i hele hans tid laa i Frihavnen, i Aarhusgade. De fik også tre sønner, *Henrik* f. 1915, *Klaus* f. 1919 og endelig *Peer* i 1923 (død 1991).

Selvom far ikke var saa streng som hans egen far, læste han dog i hele vor skoletid lektier med os om aftenen. Mor ville gerne aflaste ham, og begyndte at læse lektier med *Henrik*. Det var far da vist ogsaa glad for, men for en sikkerheds skyld læste han det hele om igen med drengen. Saa betakkede mor sig, og overlod sin mand dette besværlige arbejde.

Det er klart, at far, der var uhyre behersket i sit daglige arbejde og sikkert aldrig har ladet sit egentlig ganske stærke temperament løbe af med sig i dagens løb, af og til kunne miste besindelsen med sine ikke særlig begavede børn ud paa aftenen. Navnlig kunne han ikke forstaa, at den udenadslære, som hans skolearbejde med klassiske sprog havde krævet, ikke fandtes hos hans børn. Han gik dog aldrig til »yderligheder«. Det blik, han havde - fuldt af autoritet - var også tilstrækkeligt.

Familieidyl

Han havde vistnok store vanskeligheder med at lære mig at regne. Hovedregning og tabeller var vigtige. En aften - en sen aften - da jeg var o. otte aar spurgte han mig pludselig: »Hvad er nul gange fire«? Det havde jeg ikke noget klart begreb om, saa jeg gættede på fire! Jeg glemmer aldrig hans forargelse over et saa taabeligt svar. Heller ikke de øjne han betragtede mig med. Jeg forstod senere, hvorledes han i hele sin direktørtid var i stand til at opretholde en saa utrolig ro paa fabrikken, uden en eneste vild strejke i hans tid. (Jeg glemte heller ikke hvad nul gange fire var).

Lønningerne paa fabrikken laa over gennemsnittet i landet. Sommerferie med løn blev indført længe inden det blev lov (1936). Far erklærede, at det var det mest praktiske. Saa kunne man naa at gøre hovedrent og faa maskiner og installationer set efter uden at forstyrre driften. Jeg tror egentlig ogsaa, han syntes, at hvis funktionærer havde ferie, saa burde arbejderne ogsaa have det. Han var ikke mere social end ledere var den gang, men han var praktisk, og han ledede det hele paa god patriarkalsk vis.

For lærlingene var der et særligt uddannelsesprogram, som far selv overvågede. De var næsten alle sønner af arbejdere paa fabrikken, for disse pladser var meget efterspurgt. »Det holder begge parter i ørene« sagde far til mig engang.

Var en dreng for langhaaret, saa han kunne risikere at faa haaret i maskinen, eller hvis han med en oliet haand maatte stryge det tilbage, fik han besked paa at fremstille sig nyklippet den næste dag. I et enkelt stridigt tilfælde gav far drengen penge til straks - i arbejdstiden - at gaa hen og blive klippet. Til skam for faderen og til grin for de andre drenge.

Hans kontor var yderst spartansk. Bejdset fyrretræsskrivebord og ditto arkivskabe, brunt linoleum paa gulvet og en skrivebordsstol paa hjul, der var fremstillet paa fabrikken. Væggene i det ret lille kontor var nærmest tapetserede med den samling af gamle vaaben, han havde arvet efter sin far. Et sæt ældre kurvemøbler bestaaende af en lille sofa og to stole samt et lille rundt bord udgjorde mødefaciliteterne.

Det har antagelig passet ham at have det saaledes, og iøvrigt var det i overensstemmelse med virksomhedens image. De udenlandske kontrollører, der overvågede vaabnenes fremstilling, var alle officerer, og for dem, der var vant til datidens kaserne med regimentchefens spartanske »parolestue«, var dette kontor et helt naturligt miljø.

Iøvrigt herskede der en god kollegial aand mellem de mange officerer paa fabrikken. Mange var mor og fars personlige venner. Flere af dem var paa rejse i maaneder eller aar for at skaffe nye ordrer. Det var før flyvningens tid, og rejser til Sydamerika eller Østen tog lang tid med skib og tog.

1939 udbrød 2. verdenskrig og 9. april 1940 blev Danmark besat af den tyske hær.

Hele landets eksport - først og fremmest landbrugseksporten - gik fra da af til Tyskland. Den handelsaftale, den danske regering kort efter besættelsen afsluttede med tyskerne, omfattede også et større antal rekylgeværer og maskinkanoner.

Fra perioden op til besættelsen laa fabrikken med en del vaaben, der skulle være leveret til andre lande, men som nu ikke kunne afsendes. Tyskerne var ikke interesserede i dem, da de var af et kaliber, de ikke anvendte. Disse vaaben og en del ammunition oplagredes paa fabrikken. De blev aarsag til en del problemer.

Fra regeringens afgang og forsvarets afvæbning 29. august 1943 dannede »skyggeregeringen« et nyt forsvar af militære saakaldte »ventegrupper« af befalingsmænd fra de tre værn og flaaen. Disse bevæbnedes saa godt som muligt paa den tid, men aftalen var, at de ved den tyske kapitulation, som alle dengang ventede maatte komme inden længe, skulle udrustes med vaabnene fra DISA, som virksomheden nu hed siden 1936. At udlevere disse vaaben - hvis eksistens var tyskerne bekendt - før kapitulationen var en kendsgerning, var selvsagt umuligt.

Dette fandt dele af modstandsbevægelsen forkert, og i sommeren 1944 foretog BOPA en sabotageaktion mod fabrikken, der blev delvis ødelagt, og hvorved de kom i besiddelse af en del maskinpistoler, rekylgeværer og en del ammunition, der passede til disse vaaben. Som følge heraf tog tyskerne resten af de oplagrede vaaben. Forinden var det dog lykkedes far sammen med tre medarbejdere fra »skydegraven« at skjule et antal geværer med ammunition bag en bræddevæg i denne afdeling.

Ved befrielsen kunne man derfor udlevere 74 maskinpistoler og 6 maskinkanoner samt o. 170.000 patroner til ventegrupperne.

Efter krigen forestod en genopbygning og reorganisering. Far var da 68 aar og næsten tunghør. Han har vel ment, at yngre kræfter maatte klare det denne gang. Paa sin fødselsdag d. 10. febr. trak han sig tilbage fra den virksomhed, han havde ledet i saa mange aar. Gennem baade gode og daarlige tider, og som havde været hans livsopgave gennem 38 aar.

I 1948 genindførtes Madsen-geværet i den danske hær. Det leveredes nu af DISA. 1951 indførtes dog et tysk gevær, Neuhausen, men kun som tungt maskingevær i skytskompagnerne. 1962 udskrev forsvaret en konkurrence mellem forskellige fabrikater. Det nykonstruerede Madsen-Sætter gevær klarede sig bedst ved skydebanepøverne, men af forskellige aarsager, valgtes alligevel et tysk gevær, Rheinmetal, der erstattede begge.

Madsen-rekylgeværet udgik af hær og hjemmeværn 1962-65. I marinen anvendtes det til 1975.

Dermed sluttede »Madsen-rekylgeværets« saga.

Far fik et langt otium. Han naaede at faa tre svigerdøtre og syv børnebørn, som han var meget glad for. Baade mor og han var egentlig ved godt helbred i mange aar. I 1961 fejrede de deres guldbryllup med en fest i Officersforeningen.

Efter den tid kom der forskellige smaaskavanker hos dem begge. En mindre operation i 1964 stod han ikke igennem.

Under indflydelse af narkosen kom det gamle sind - og en smule konfusion - op i far. Da han laa paa enestue, blev det nødvendigt at give ham en fast nattevagt. Den medicinske student, der blev udvalgt hertil, fandt dog ikke naade for patienten, der med et strengt blik saa ham an, og spurgte: »Er De sygepasser her ved kompagniet?« Da studenten forarget benægtede dette, blev han kasseret.

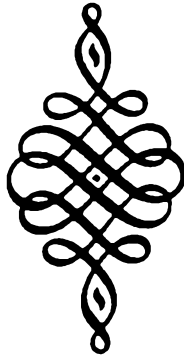
En ny student, som den forstaaende overlæge havde instrueret, indfandt sig næste aften. Saaledes adspurgt svarede denne lovende unge læge - sikkert med samlede hæle - »Javel hr. kaptajn«. Patienten faldt beroliget i søvn og sov trygt hele natten.

Far fik lov at forlade denne tilværelse, medens han for os stadig var, som vi huskede ham. Den kærlige far med den store interesse for sin families liv og velfærd, og stadig præget af sin personligheds myndige væsen.

Far blev begravet fra kirken i Kuppet, som han havde følt sig knyttet til, siden han som ung løjtnant indtraadte i det regiment, der forsvarede denne fæstning.

-----oOo-----

Ovenstående er uddrag af et manuskript til en bog, som forhåbentlig bliver udgivet en dag.

Brev til mit barnebarns barn

Man har en masse aner,
men aner dog intet om
anernes liv og vaner
fra deres fødsel til alderdom.
Man har kun billeder af dem
i en halvnusset konvolut.
Når ingen mere vil ha' dem,
så er anernes liv pludselig slut.
Så nu har jeg skrevet et brev til mit barnebarns barn,
et barn, jeg måske aldrig får at se.
Jeg har skrevet om min jul, der i barndommen druknede i sne,
man tror, det er løgn, og det er det måske.
Jamen, brevet til ham
eller hende er skam
bare et ubetydeligt et.
Det brev, jeg har skrevet og gemt til mit barnebarns barn
det siger en masse, men måske for lidt.

Jeg er i min bedste alder
der er, når man er bedstefar.
Og når en bedste falder fra,
så står den næste klar.
Jeg har mit på det tørre,
men tør ikke så meget mere.
Min søn, han fylder fyrre,
og i går har jeg skiftet hans bleer.
Men nu har jeg skrevet et brev til mit barnebarns barn,
og det er nok fyldt med ubrugelige råd.
Jeg skrev lidt om alt det, jeg nåede og ikke fik nået.
Det er skrevet med latterlig gammelmandsråd.
Jamen brevet til ham
eller hende skal skam
ikke være en skamros af mig.
Det brev jeg har skrevet og gemt til mit barnebarns barn
skal bare bevise, at jeg tænker på dig.

Hvis man har haft en morfar
og farfar, man sjældent så,
starter man livet forfra
og må leve på må og få.
Hvor skal man få den visdom,
som de sku' ha' givet en?
Jeg synes, det er ligesom
man er halt eller mangler et ben.
Så nu har jeg skrevet et brev til mit barnebarns barn,
det har jeg skrevet så pænt som jeg kan.
Jeg skrev lidt om alt det, jeg husker fra barndommens land.
Det lidt, jeg kan huske som halvgammel mand.
Jamen, får du det mon,
eller er det mon kun
for mig selv, jeg har skrevet det ned?
Det brev, jeg har skrevet og gemt til mit barnebarns barn,
er nok et forsøg på udødelighed.

*Tekst: Ida & Bent From
Melodi: Kjeld Bonfils
Sunget af Frits Helmuth
Fås på bånd og Cd*

Noget om navne og deres oprindelse

af Henning Kiilerich

Som slægtsforsker møder man mange navne. I nogle slægter er der en ensformighed af samme navne generation efter generation. Andre slægter har været mere opfindsomme med navnedannelser.

I forrige århundrede forsøgte myndighederne at styre navnedannelsen gennem forskellige forordninger, men det lykkedes aldrig helt at få de resultater, man havde ønsket. Og statsmagten møder altid modstand, når det forsøger at regulere så personligt en ting som et navn. De fleste mennesker er meget følsomme overfor sit navn. Man ærgrer sig, når man ser sit navn stavet forkert, eller hører det udtalt forkert - især hvis det gentager sig. Vort navn er af stor betydning for os alle.

At forske navnes oprindelse er en meget spændende opgave. Når jeg møder mennesker med et særpræget navn kan jeg ikke dy mig for at spørge: »Hvor har du dit navn fra?« Der er ikke mange, der kan fortælle, hvorfra deres navn stammer og langt færre noget om dets oprindelse.

Der kan komme gode oplevelser ud af at være nysgerrig omkring navne. For år tilbage var jeg til en konference i Salt Lake City, hvor slægtsforskere fra hele verden mødes for at drage nytte af verdens største genealogiske samlinger, som er opbygget i hovedkvarteret for Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige. En dag var der rundvisning, og det summede af alle mulige forskellige sprog. Hvert land havde sin guide, der beherskede det pågældende lands sprog. Det var imponerende.

Tilfældigt så jeg, at en deltager i gruppen fra Brasilien bar et navneskilt med navnet »Nielsen«. Jeg kender intet til portugisisk, som er hovedsproget i Brasilien, men jeg vovede mig bort fra min gruppe og gik over til de mørklødede brasilianere, hvoraf flere havde indiansk præg. »Hvor har du det navn fra« spurgte jeg den pågældende på engelsk - og nu kunne jeg se, at han havde blå øjne. Han svarede forbavset i samme sprog: »Det har jeg fra min far.« »Hvor har din far det fra?« »Det har han vel fra sin far« var svaret. »Jamen, det er da et dansk navn.« »Ja, for min far kommer fra Horsens i Danmark!« Det blev indledningen til et mangeårigt bekendtskab og *Milton José Nielsen* har endog besøgt mig her i Danmark for at opleve sine forfædres land.

En af mine venner hedder *AHLMANN Jensen*. *Ahlmann* er hans farmors pigenavn. *Jensen* er fra hans far. En dag smed han *Jensen*-navnet væk, og han hedder nu kun *Ahlmann*. I den forbindelse spurgte han mig, om jeg ikke kunne finde ud af, hvorfra det navn stammer. Det ville jeg da gerne.

Der findes i det mindste to *Ahlmann*-slægter i Danmark. Tidligere var jeg stødt på navnet på Als, hvorfra det kan føres tilbage til det tyske. Men det stod mig hurtigt klart, at min vens slægt var noget for sig selv, for hans farmors far købte navnet i 1906, og alle børnene fik det. De hed *Jensen*, men skiftede navn til *Ahlmann*. Ingen vidste hvorfor, og der var ingen forklaring i navnebevis-sagen. I kirkebogen står ved børnenes dåb hos dem alle som ved de fleste navneændringer på den tid: »I henhold til lov af 1. april 1905 og Justitsministeriets cirkulære af 2. maj 1905 føres familienavnet *Ahlmann*.« I den slægt har man været ulydig imod dåbsforordningen af 1828 vedrørende dannelse af slægtsnavnet. Navnene i slægtslinien er:

farmor: *Laura Marie Ahlmann*

hendes far: *Vilhelm Jensen* * 1867 (køber navnet *Ahlmann* i 1906)

Vilhelms forældre: *Jens Chr. Andersen* * 1846 ~ *Ane Kirstine Hansdatter*

Jens's forældre: *Anders Nielsen* + *Maren Kirstine Jensdatter* * 1810

Marens forældre: *Jens Jensen* * 1781 ~ *Dorthe Nielsdatter*

Jens's far: *Jens Svendsen*

Maren Kirstine Jensdatter bliver aldrig gift. Hun lever et usselt liv som almisselem næsten alle sine dage. Hun får flere børn, alle med forskellige fædre. I kirkebogen hedder hun enten *Maren Kirstine* eller blot *Stine*, men altid *Jensdatter*.

I folketællingen 1850 optræder hun pludselig under navnet: *Stine Ahlemanns*, og det gør hun i de følgende folketællinger (*Allemanns*, *Ahlemands*). Hvorfor nu det?

Forklaringen er nærliggende: hun er jo en alle-mands-pige. Derfor får hun øgenavnet »*Allemands*«, og det sidder åbenbart så fast, at hun i daglig tale kaldes ved det navn, og derfor indskrives hun i folketællingerne med dette navn.

Her var altså forklaringen på navnets oprindelse - troede jeg da. Men så enkelt var det ikke.

I 1835 ved et af *Stines* fødsler står i kirkebogen: »Moderen er *Maren Stine Jensdatter*, Almisselem *Dorthe Allemanns Datter*.« Og ved *Stines* mor *Dorthes* død kaldes mor *Dorthe* »*Dorthe Jensen Allemanns*, Enke efter *Jens Allemann*.« Hvad er nu det? Smitter datterens øgenavn af på moderen? Og hvorfor kaldes faderen også *Alleman*? Da han dør er *Stine* kun 11 år gammel og endnu ikke en allemands pige.

Undersøgelserne må nu føres længere tilbage i tiden.

Det viser sig, at *Stines* far *Jens Jensen* har haft en kummerlig tilværelse. I lægdsrullen kaldes han *Jens Jensen*. Han straffes for udeblivelse. Senere knyttes han til Holmens faste stok, men bliver »beafskediget for begangen Tyverie.« Da han gifter sig med *Dorthe* kaldes han *Jens Jensen ALLEMAND*, det samme ved *Stines* fødsel og ved sin død indføres han ligeledes som *Jens Jensen Allemand*. I skiftet benævnes han »Husmand *Jens Jensen*«. Boet opgøres til

34 Rd og behandles som fallitbo, da omkostninger m.m. overstiger dette beløb med 2 Rd. Ordning muss sein!

En foreløbig undersøgelse fører ikke navnet *Allemand* længere tilbage. Det må antages, at navnet opstår omkring *Stines far Jens Jensen*. Ved at slå op i Ordbog over det danske Sprog ser man, at der var en fransk biskop ca 1400, der hed *Allemand*. Måske stammer en slægt *Ahlmann* fra ham. Men i Danmark betød *Allemand*: hvermand, alle, eller allemands ven (en som forsøger at behage alle). Det er denne sidste udlægning, som jeg tror, er blevet knyttet til *Stines far Jens Jensen*. At *Stines* tilværelse også gjorde hende til »allemands ven« er ikke navnets oprindelse.

Nu ved min ven noget om sit navns oprindelse og i tilgift fik han også lidt oplysning om nogle af sine forfædres tilværelse.

En indgift i min kones familie hedder *REGEL*. Jeg spurgte hende, hvorfra hendes navn stammer. Hun svarede, at det kommer fra Tyskland. Det vidste hun, fordi en professionel genealog - en, der gør slægtsbøger for folk - havde fortalt hende, at slægten var umulig at efterforske, fordi den kom fra Tyskland.

Den afvisning ville jeg ikke godtage, så jeg begyndte på eget initiativ at spore navnet *Regel*. Det viste sig at være pæredansk. Navnet *Regel* og *Regell* optræder flere steder i Danmark i 1600 og 1700 årene, men de har åbenbart ikke noget med min *Regel* at gøre.

Navnene i den slægtslinie, jeg har fulgt, ser således ud for hver generation:

Niels Hansen Regel * 1901

Jokum Nielsen Theodor Regel * 1872

Niels Regel * 1832

Hans Nielsen * 1805

Hans Nielsen var en hjulmagersvend, der giftede sig i 1831 med hjulmager *Niels Hartvigsens* enke *Anne Johanne Christensdatter*, som var jævnaldrende. Hun havde sin første mands datter samt sine egne to døtre i huset. *Hans Nielsen* fik således fire piger at tage sig af. Hans glæde har nok været stor, da *Anne* næsten på etårsdagen efter brylluppet nedkommer med en søn. Han får navnet: *Niels Regel* (navnet er indskrevet således i kirkebogen) Det er uundgåeligt at han kaldes *Niels*. Om han er opkaldt efter sin farfar eller efter den afdøde hjulmager er underordnet. Men *Niels* må og skal han hedde efter gammel navneskik. Men hvorfor *Regel*?

Hverken i faderens eller moderens forslægt er indtil nu fundet navnet *Regel*, og ingen af *Niels's* søskende får navnet. Skulle de hedde *Nielsen* eller *Hansen*? Det var der stor forvirring om efter den ny dåbsforordning fra 1828. Nogen i søskendeflokken kommer derfor til at hedde *Hansen* og andre *Nielsen*, begge navne efter faderen.

Niels Regel noteres i myndighedernes protokoller i sit livsløb enten som *Niels Regel Hansen* eller *Niels Hansen Regel*, *Niels Regel* eller *Niels Hansen*.

Alle navne kan være lige rigtige alt efter om man følger gammel navneskik eller den ny dåbsforordning.

Niels Regel giver alle sine børn navnet *Regel*, og har dermed fastslået navnet som slægtsnavn.

Men de får mellemnavnet *Nielsen*. Dermed følges en ny skik, som opstod efter 1828, hvor det blev forlangt, at man skulle føre fast familienavn generation efter generation. Det blev man så nødt til at rette sig efter, men en del fastholdt den gamle patronym-navneskik og kaldte en søn af *Niels* for *Nielsen*, men nu som mellemnavn. På den måde fastholdt bønderne og især sønderjyderne den gamle navneskik til stor irritation for myndighederne. Men efter den regel skulle *Niels Hansen Regel* født i 1901 jo hedde *Niels Jokumsen Regel*. Hvorfor gør han ikke det? Det er fordi, der går kludder i systemet. En af hans brødre kommer til at hedde *Nielsen Regel*. De andre søskende får intet mellemnavn med *-sen*. Ja, så uvidende eller ulogiske kan forældre være, når de giver deres børn navne.

Jeg traf for nogle år siden på Båring højskole en gammel gartner fra Sønderborg, som var meget vred på sin søn, fordi han havde kastet denne skik bort, idet han ikke ville give sine børn to *sen*-navne.

Man kan også gå for vidt med de gamle skikke. Det blev jeg klar over, da jeg granskede i min svoger *Jens Holger's* slægt. Hans morfar hed *Jens Jensen Jensen*. Så kan det vist være nok.

Tilbage til navnet *Regel*. Slår jeg op i ordbogen, ser jeg, at *Regel* er et middelalderligt ord, der stammer fra det latinske *regula*: målestav, lineal, rettesnor. Jeg har spurgt bedagede karetmagere, om der findes et redskab i forbindelse med hjulmageri, der kaldes en regel. Ingen har kunnet bekræfte det, men både målestav, lineal og rettesnor kan udmærket være brugt i hjulmagerfaget.

Under alle omstændigheder kunne det være sjovt at vide, hvad far *Niels* og mor *Anne* har talt sammen om, da de fandt på navnet *Regel* til deres første sammenavlede barn.

Kun få navnes oprindelse er så godt belyst som min mors mærkelige slægtsnavn *KIILERICH*. Det skyldes en omhyggelig præst, som har indført historien i en kirkebogs margin.

Første gang man kan spore den mand, som skabte navnet, er i København, hvor han i 1749 gifter sig under navnet *Johan Friederich Kieler*. Det sidste navn er blot den tids hentydning til, at han kommer fra Kiel. Han flytter til Thisted, hvor han slår sig ned med sadelmagerforretning. Nu begynder han i optegnelserne at blive kaldt *Kiilerich*, og alle hans børn bliver kaldt således. De smider dog navnet væk til fordel for den gode gamle navneskik og kalder sig *Johansen*. Undtagen den søn, der viderefører forretningen. Han kalder sig *Kiilerich*, måske af forretningsmæssige årsager.

Han giver alle sine ti børn navnet *Kiilerich* og forklarer præsten, hvorledes navnet er opstået: »Min far var stolt af at være født i Kiel. Han sagde altid, idet han slog sig på sit bryst: »Ein Kieler ich.« Deraf fik han navnet.«

Han må nok have slået sig på sit bryst adskillige gange, før det navn hang fast.

Sønnens ti børn smed navnet væk undtagen én. Denne ene fik otte børn, der også fik navnet *Kiilerich*. Men også de smed navnet væk undtagen én, nemlig *Søren Christensen Kiilerich*, født i 1830 i Thisted. Han blev uddannet som lærer og virkede i det meste af sit liv i Hodsager. Fra ham og hans kone *Maren Cathrine Christensen* stammer alle, som i dag hedder *Kiilerich*.

Ikke mange navne er så enkle og med så sikker en oprindelse som navnet *SIGLEV*. Det blev dannet af *Hans Peter Nielsen*, der blev træt af at hedde *Nielsen*. I 1920 tog han derfor patent på navnet *Siglev*. Både han og konen bidrog til navnet. Han var født i Sigersted og hun var født i Førsløv. Dem blander man, ryster lidt og ud kommer navnet *Siglev*. Så enkelt kan det gøres.

Med navneloven fra 1981 er der i dag rig mulighed for nye navnedannelser og for at tage gamle slægtsnavne op. Især slægtsnavne båret af kvinder er forsvundet gennem de sidste hundrede år, fordi loven bød, at en kvinde skiftede navn ved ægteskabets indgåelse og fik mandens efternavn. Nu er det således, at hvis man ikke udtrykkelig anfører, at man skal have fælles navn, så bevarer ægtefællerne deres eget navn.

Hvis man finder et smukt slægtsnavn båret af en af sine forældre, bedsteforældre eller oldeforældre, så har man ret til at gøre dette navn til sit eget slægtsnavn. Men det går ikke, hvis det er i tipoldegenerationen. Dog er der en udvej, hvis man endnu har sine forældre eller bedsteforældre. Så beder man

dem om at tage navnet, og derefter kan man selv få det. Der er dog en fare ved at tage et ualmindeligt navn: det tager en forfærdelig tid at skulle skrives ind her og der, for så skal man til at stave sit navn først. Det er så nemt med *Hansen* eller *Jensen*.

For nogle år siden ringede en af mine bekendte til mig og sagde: »Jeg synes, at jeg lige måtte fortælle dig, at jeg har taget navneforandring.« »Jamen dog, var dit navn ikke godt nok. *Nygaard-Jensen* er da et smukt navn.« »Nej, nu har jeg taget min mors navn.« »Hvad hedder du så nu?« »Nu hedder jeg *Nygaard-Petersen*.«

Så gamle bliver vi!

Mænd 1990

Japan	75,9
Sverige	74,8
Holland	73,8
Norge	73,4
Finland	70,9
Danmark	72,0
Irland	71,0
Tyrkiet	64,1

Kvinder 1990

Japan	81,9
Sverige	80,4
Holland	80,1
Norge	79,8
Finland	78,9
Danmark	77,7
Holland	77,0
Tyrkiet	68,4

Kilde: Sundhedsministeriet

Beretning for sæsonen 1994/95

ved Jens V. Olsen

Endnu en sæson er slut efter det faste mønster med et medlemsmøde hver måned begyndende i september og sluttende med generalforsamlingen i maj.

I denne sæson har vi haft fire foredragsholdere udefra nemlig:

- Michael Horn der under titlen »Efterslægtstavler« kom med en masse gode råd og ideer til at indsamle og organisere materialet til en slægtsbog. Herunder også eksempler på opsætning af billedmateriale.
- Karen Urth fra Næstved Museum fortalte om »Klædedragten gennem 150 år«.
- Birgit Løgstrup fra Rigsarkivet fortalte om retsbetjentarkiverne under titlen: »Herredsfogedens funktioner«.
- Erik Kann fortalte om »Brug af andre kilder i 1700-tallet, når kirkebøgerne for det pågældende sogn er brændt«.

Endelig fortalte jeg en aften om »Fællesskab og udskiftning«.

I foråret var planlagt to ekskursioner. Den første til Frederiksberg Bibliotek var velbesøgt, medens den anden til Stadsarkivet i København ved en beklagelig misforståelse måtte aflyses i sidste øjeblik. Man skal nok aldrig planlægge en aktivitet den 1. april !

I sæsonen har vi haft to studiegrupper, den første var »Gotisk skriftlæsning«, hvor deltagerne mødes en time før hvert ordinært møde og arbejder med forskellige eksempler. Den anden var »Slægtsforskning og edb«. Her var tilslutningen så stor, at vi måtte danne to hold, der tog rundt hos hinanden, dels for at se hvorledes de, der allerede bruger edb i forbindelse med deres slægtsforskning, har indrettet sig, dels for at hjælpe nye edb-brugere i gang og bl.a. installere Brothers Keeper på deres pc. Selv om de fleste bruger BK, så så vi også andre systemer, f.eks. PAF.

Medlemstallet var ved årsskiftet 50 personer, hvoraf 5 par. I løbet af foråret er yderligere kommet tre til. Det er mig en glæde, at Roskilde Lokalhistoriske Arkiv ved Eva Tønnesen har meldt sig ind i vor forening. Jeg tror, at vi kan få et godt samarbejde, især i forbindelse med Roskildes 1000 års jubilæum.

Vort samarbejde med de øvrige foreninger i Danmark fortsætter gennem sammenslutningen SSF, der bl.a. halvårligt udgiver Slægten, hvori vi offentliggør vore programmer. Der udgives også en række temahefter, som vi har uddelt til medlemmerne sammen med Slægten. Det årlige weekend-kursus, som SSF arrangerer blev i denne sæson afholdt 22.-24. oktober 1994. Som vanligt var også nogle af vore medlemmer med til at høre om temaet: »Liv i arkiverne«.

SSFs årsmøde holdes i år 29. april på Hornstrup-Centeret i Vejle og vor forening vil være repræsenteret af et bestyrelsesmedlem.

Herold

ISBN 87-89165-22-5
ISSN 0904-1427